

МОДЕРНІЗАЦІЯ ЗМІСТУ ОСВІТИ ЯК НАЦІОНАЛЬНА ПРОБЛЕМА

У статті зроблено спробу привернути увагу директорів шкіл і громадськості до модернізації змісту освіти через розроблення і впровадження моделі освіти сталого розвитку (ОСР) «Довкілля» (1992-2014).

Йдеться про необхідність активізації впровадження STEM-освіти і моделі ОСР «Довкілля» як її вітчизняного аналогу, а також про внесення змін у ЗНО. Наголошено як на спільних рисах STEM-освіти і моделі ОСР «Довкілля», так і на їх відмінностях.

Ключові слова: природничо-математична освіта, модель освіти сталого розвитку (ОСР) «Довкілля», STEM-освіта, цінності змісту освіти, наскрізні закономірності, поняття «модель, система», система уроків серед природи, наукова картина світу, холістичний світогляд, особистісно значуща цілісна система знань про дійсність, технології формування життєствердного національного образу світу у дітей, технологія вирощення природовідповідно високих рівнів інтелекту.

Розроблено і впроваджено модель освіти сталого розвитку (ОСР) «Довкілля» у 1992-2014 роках. Модель апробована у всеукраїнському експерименті (1996-2000), має повне навчально-методичне забезпечення (дошкілля, 1-11 кл., понад 60 програм, підручників, посібників для учнів і вчителів), у 2014 р. на Міжнародній виставці «Сучасні заклади освіти» нагороджена золотою медаллю «За вагомий науковий внесок в інноваційний розвиток національної освіти». Розробники і педагоги «Довкілля» шукали не нове, а вічне. У педагогів «Довкілля» багато попередників:

Екклезіаст: *«Не затвердить себе людина беззаконням, а корінь праведників вічний»*. Геракліт: *«Многознایство не навчає розуму. Блаженство полягає в пізнанні причин, які правлять усім через усе»*. Платон: *«Прекрасні образи народжують прекрасні думки, а прекрас-*

ні думки будуть прекрасне життя». Піфагор: *«Зведення множини до єдиного – в цьому першооснова Краси»*.

Усі ці заповіді вели педагогів ОСР «Довкілля» до виявлення наскрізних закономірностей як основи встановлення цінності змісту освіти і технології формування життєствердного національного образу світу дітей, створення для них можливості відкриття закону любові до рідної землі.

Серед дороговказів для педагогів моделі ОСР «Довкілля» – славянський Сократ **Григорій Сковорода** з його планом навчання: *«Пізнай природу, пізнай свій народ, пізнай себе»*.

Можливо тому в духовній столиці України, в Полтаві започатковане «Довкілля». Його витoki – в авторській школі «Формування цілісної свідомості ділової людини» (СШ № 37, директор Олег Писанський, заступник директора Ольга Вовк – 1990-1992).

Серед прибічників «Довкілля» – понад **500** шкіл України, в яких упродовж 1992-2014 рр.

Наука –
школі

УДК 37.014.3(477)

Віра ІЛЬЧЕНКО

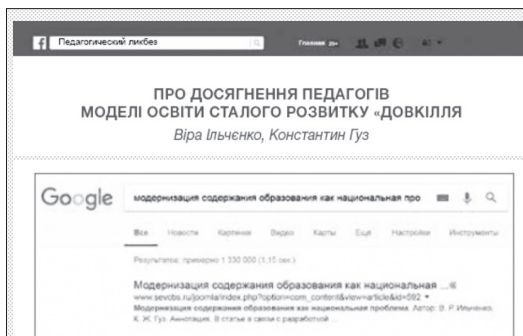
Дійсний член НАПН України, доктор педагогічних наук, професор, завідувач відділу інтеграції змісту загальної середньої освіти, голова ГО «Освітній центр «Довкілля»

Костянтин ГУЗ

Доктор педагогічних наук, провідний науковий співробітник Інституту педагогіки НАПН України, головний редактор видавництва «Довкілля-К»

Директор школи, ліцею, гімназії № 6 2018

В багатьох публікаціях Педагогічного лікбезу згадується модель ОСР «Довкілля». Опис досягнень її розробників можна охопити гаслом педагогів «Довкілля»: «За єдність в основному, свободу в другорядному і у всьому — Любов!»

Основне, що здатна надавати дітям, людям модель ОСР «Довкілля»:

Любов до кожної дитини — завдяки створенню психолого-педагогічних умов для вирощення дитиною життєствердного національного образу світу як вічно діючих ліків від всіх хвороб і негараздів (зомбування, програму-

вання, сепаратизму, алкоголізму, наркоманії, депресії...).

Любов до України — завдяки засвоєнню учнями цілісного народознавчого змісту освіти, наявності у них життєствердного образу світу, утвердження життєствердної моделі світу суспільства — умови його життєстійкості і вічності, протидії будь-якій корупції.

Любов до довкілля як етно-соціо-природного середовища свого життя, малой Батьківщини, з якою від народження пов'язаний обмін речовини, енергії, інформації.

Любов до життя, до всього живого, бо «всьяке дихання хвалить Господа».

Любов до освіти як умови «вирощення» здатності сприймати світ через прояв тотально діючих на всі об'єкти світу закономірностей, — уособлення рівної для всіх справедливості, засобу зміцнення і збереження здоров'я, вирощення високих рівнів інтелекту, який черпає силу з коріння (коду) нації (адже о-світ-а походить від «світ» — сфера прояву тотально діючих на всі об'єкти закономірностей – С. Кримський).

Любов до природи — як джерела життя і правди, прагнення жити згідно єдиних для всього сущого закономірностей природи, які єднають з ВС (Всесвітом, Всевишнім – як хто відчуває) і роблять свідомість і дух людини не вразливими.

Любов до справедливої та ефективної освіти, яка дає можливість кожній дитині оволодіти ядром її — образом світу та законопідставною компетентністю як звичкою мислення «діяти по закону» і будь-якій діяльності: до складу компетентності входить така кількість базових закономірностей, науки, яку осілюють всі без винятку діти, що не допускає поділу дітей на обдарованих і інших.

Любов до науки — як природного явища, яке пов'язує з

навчалосся понад 2 млн. учнів. Комісія МОН перевіряла результати засвоєння учнями змісту освіти. Серед багатьох запитань, які пропонувалися учням, було таке: «Які три предмети з тих, що ти вивчаєш, ти б поставив на перше місце? Поясни». Типова відповідь початківців: «На перше місце я ставлю довкілля, фізкультуру і працю. Бо на довкіллі я набираюсь розуму, на фізкультурі зміцнюю здоров'я, а на праці роблю корисні речі».

Прибічників «Довкілля» можна побачити в Інтернеті (посилання на статтю «Модернизация содержания образования» в Google Scholar), колективний IQ в книзі «Грамматика любви»¹ намагається повернути увагу людей до взаємозв'язку змісту освіти і безпеки нації, опираючись на досягнення моделі ОСР «Довкілля». Наводимо уривок з книги [с. 103-107] (див. врізи):

Діти Кременської гімназії визначили зміст предмету «Довкілля» в своїй пісні:

Довкілля, довкілля – це мама і я!

Довкілля, довкілля – це рідна земля!

Коли вже дорослі почнуть розуміти,

Що слово «довкілля» придумали діти.

А починаючи з цього місця, звернемося до сучасних подій – Круглого столу² з проблем природничо-математичної освіти (19.10.2018). Авторам вдалося висловити думку щодо двох пунктів рекомендацій круглого столу – активізації впровадження STEM-освіти і моделі ОСР «Довкілля» як її вітчизняного аналогу та внесення змін у ЗНО.

Наша думка пов'язана з переходом країн у XXI ст. до Нової освіти, центрального завдання якої, на думку Римського клубу³, полягає в набутті молодим поколінням холистичного світогляду і цілісного світорозуміння. Ця вимога має бути втілена в ЗНО – в державній підсумковій атестації випускників. Необхідно обов'язково ввести до завдань ЗНО запитання, спрямовані на виявлення в них цілісного світорозуміння і життєствердного образу світу, в тому

¹ <https://www.facebook.com/groups/778488685585903/files/>

² Більш детально з думками і позиціями інших його учасників знайомтеся за редакційним матеріалом «Шкільна природничо-математична освіта: НАПН б'є на сполох. Матеріали круглого столу Академії» на С. 29-32 цього часопису.

³ <https://matveychev-oleg.livejournal.com/6653054.html>

числі й через уміння його моделювати на основі засвоєного цілісного змісту освітніх газетей Державного стандарту освіти.

Еліта планети – експерти Римського клубу – в ювілейній доповіді винесли вердикт: «Старий мир обречен. Новий мир неизбежен». У ХХІ ст. на Землі залишаться тільки ті держави, освіта яких забезпечить своїм громадянам цілісне світорозуміння замість фрагментації знань. Назва доповіді «Соме оп» перекладається як «Не здумай нас обманути» або «Приєднуйся до нас». Перепусткою країн в «Новий мир» буде цілісний світогляд молодих поколінь. До цього потрібно готуватись.

Природничо-математична освіта є основою наукової картини світу і холистичного світогляду. Цілісність і ґрунтовність природничо-математичних знань випускників надзвичайно важлива. Через те STEM-освіті в США приділяється особлива увага (див. віз на С. 36)¹.

Автори, для яких рідною землею є Чорно-біл (літописне ім'я її Стражев), знають ангелів. Серед них – любий учень учительки фізики Чорнобильської СШ № 1 В.Р. Ільченко і друг її синів Володя Правик, лейтенант протипожежної команди ЧАЕС, Герой Радянського Союзу. Страшно уявити, що було б, якби він завагався хоч на півгодини вивести на дах 4-го енергоблоку свою команду. Це про них писав Борис Олійник:

Встають і відходять в легенду

Пророки завітів нових.

Гриви у них із брезенту,

І каски, як німби, у них [4, с.3].

Звідки Чорно-біл, звідти і ліки проти болю – освіта, яка дає можливість дитині відкривати закон любові до рідної землі, виростати ангелом, людиною із життєствердним образом світу, з цілісною, невідкладною програмуванням свідомістю, з німбом над головою. Щоб було за Тарасовим заповітом:

І на оновленій землі

Врага не буде, супостата,

А буде син, і буде мати,

І будуть люде на землі.

¹ Детальніше про це можна прочитати в книзі «Грамматика любові» на с. 128–132 за посиланням: <https://www.facebook.com/groups/778488685585903/files/>.

ноосферою, біосферою суспільство в цілому і кожну людину окрема (В. І. Вернадський).

Любов до праці — модель враховує те, що діти люблять працювати руками і те «Багатства виробляються руками» — М. Остроградський; вони кмітливі і радісні, поки школа не відіб'є у них охоту працювати («Роби, небоже, то й Бог поможе» — на кожному уроці втілюється це вічне народне правило).

Любов до навчання — модель задовольняє природні «інстинкти» дітей — потяги до дослідження і висновків, до конструювання, комунікації, художнього представлення пізнаних об'єктів (Дж. Дьюї) на кожному уроці; «відкриття» теорій на уроках серед природи, які проводяться по можливості у святкові дні українського народу найбільш улюблені дітьми; вони пояснюють, що слово «теорія» означає «найбільше свято». А «теорій» у них — майже на кожному уроці серед природи, з 1 по 11 клас.

Любов до розуміння вивченого — до включення нового знання в наявну цілісність, в сферу дії загальних для всіх елементів цілісності закономірностей — в «образ світу».

Це деяка кількість основного, що входить до «Грамматики любові». Припиняємо перелік, бо згідно положення формування цілісності знань людина може тримати в своїй свідомості одночасно 7±2 одиниць інформації, щоб об'єднувати її в цілісність і розуміти її, робити висновок.

Інколи згадую висновок, до якого прийшов Ахмед Рахімов, д. психол. наук, академік РАО, після мого повідомлення на конференції з інноватики (1989 р., при «Учительской газете») про образи світу дітей, А. Рахімов виразив його запитанням: «Вы хотя бы знаете, что сделали? Ви же детям Бога открыли!». Дай, Боже, щоб ще хтось із читачів прийшов до висновку, що модель «Довкілля» відкриває дітям Бога і перекирає до них шлях його противнику.

Значно більший вираз Любові (а також і Віри, Надії, Софійності) в підручниках, посібниках для учнів видавництва «Довкілля-К». В бібліотеках шкіл їх ще можна знайти. Педагоги «Довкілля», співавтори їх (понад 50 вчених, педагогів-практиків, український народ) вірять, що вони ще бу-

дуть повернуті дітям українського народу.

facebook®

STEM-ОСВІТА І МОДЕЛЬ ОСВІТИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ «ДОВКІЛЛЯ»

Іх порівняння демонструє, що вони мають багато *спільних рис*. Так, в обох моделях наявні наскрізні закономірності, на основі яких можна об'єднувати знання про природу, математику і технології в цілісність; поняття «модель, система» є основою систематизації та об'єднання елементів знань; формування наукових та інженерних навичок учнів починається ще в початковій школі тощо.

Вкажемо і на *відмінності моделей*. Модель ОСР «Довкілля» – це технологія цілісного вивчення освітніх галузей в 1–11 класах, яка включає середовище життя дітей у навчальний процес через систему уроків серед природи. Це технологія формування життєствердного образу світу учня – особистісно значущої цілісної системи знань про дійсність, технологія вирошення природовідповідно високих рівнів інтелекту – IQ, EQ, LQ, де EQ – емоційний інтелект, а LQ – інтелект любові, під час формування якого діти відкривають «закон любові до рідної землі». Згадаю символ образу світу учениці 7 кл. США № 32 м. Полтави Вікторії Фабро (1987 р.). У центрі моделі свого образу світу вона намалювала лебедя й пояснила: «Світ тримається на закономірності збереження, симетрії, на вічній красі, вічній любові і вірності». Вірш Вікторії відомий у світі з книг [2, с. 4] та Інтернету: «Моя рідна природо, // як вірно тебе я люблю // за чарівну твою тиху вроду, // за вічну правду твою».

У 1989 р. «Учительская газета» запросила мене на Всесоюзну конференцію з інноватики. Показавши під час доповіді образи світу учнів, я мусила покинути засідання, бо поспішала на поїзд. Двері мені перегордив високий татарин (академік РАО Амед Рахімов) зі словами: «Вы хотя бы знаете, что сделали? Вы же детям Бога открыли». Про це багато написано (наприклад, в книзі «Грамматика любви», с. 105). Згадала ці слова, коли слухала бесіду зі Святійшим Патріархом Філаретом: «Основний закон – закон любові до рідної землі».

Чи буде активізовано впровадження моделі ОСР «Довкілля» (поряд зі STEM-освітою) в Новій Українській школі?

Це залежить великою мірою від педагогічних колективів шкіл та їхнього керівництва.

На сайті Інституту модернізації змісту освіти виставлені типові та нетипові програми для початкової школи. Серед них і програми «Довкілля» для 1–2 кл. та посібник «Довкілля-1» авторів Ільченко В.Р., Гуз К.Ж., Олійник І.М. Наявні посібники для вчителів та учнів, телесеріал «Уроки в довкіллі». Ці уроки рекомендуємо проводити по можливості відповідно до народного календаря (у святкові дні, бо з ними найбільше пов'язано народних звичаїв, правил поведінки для дітей у довкіллі, ігор та ін.). Ще І.Г. Песталоцці вчив, що «земна людина стає ангелом, коли вона використовує близькі своєму фізичному існуванню стимули для досягнення мудрості і добротності...» [с. 331].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Грамматика любви : [научно-публицистичное видання] / укладач В.Р. Ільченко; під редакцією В.Р. Ільченко та В.А. Продавчица – Полтава, Одеса, 2017. – 304 с.
2. Ільченко В.Р. Формирование естественнонаучного миропонимания школьников : книга для учителя. – М. : Просвещение, 1993. – 192 с.
3. Песталоцци И.Г. Избранные педагогические сочинения. В 2-х т. – М. Просвещение, 1981. – Т. 1–2.
4. Вірина Лідія. Тієї вогненної ночі. – К.: Молодь, 1989.

Вера Ильченко, Константин Гуз Модернизация содержания образования как национальная проблема

В статье осуществлена попытка привлечь внимание директоров школ и общественности к модернизации содержания образования через разработку и внедрение модели образования устойчивого развития (ОУР) «Довкілля» (1992–2014).

Речь идет об необходимости активизации внедрения STEM-образования и модели ОУР «Довкілля» как ее отечественного аналога, а также о внесении изменений в ВНО. Подчеркиваются как общие черты STEM-образования и модели ОУР «Довкілля», так и их отличия.

Ключевые слова: естественное и математическое образование, модель образования устойчивого развития (ОУР) «Довкілля», STEM-образование, ценности содержания образования, сквозные закономерности, понятия «модель, система», система уроков среди природы, научная картина мира, холистическое мировоззрение, личностно значимая система знаний о действительности, технологии формирования жизнеутверждающего образа мира у детей, технология выращивания природосоответственно высоких уровней интеллекта.

Vira Ichenko, Kostyantyn Guz Modernization of content of education as a national problem

The article is an attempt to draw attention of school headmasters and the public to modernization of content of education through development and introduction of model of the education for sustainable development (ESD) “Dovkillya” (1992–2014).

The authors claim that the introduction of STEM education and the model of ESD “Dovkillya” as its domestic analog should be intensified and the external independent estimation should be modernized. Common features and differences between STEM education and the model of ESD “Dovkillya” are emphasized.

Keywords: science and mathematical education, model of the education for sustainable development (ESD) “Dovkillya”, STEM education, values of content of education, through regularities, the concepts “model, system”, the system of lessons among the nature, a scientific picture of the world, holistic outlook, personally significant system of knowledge about reality, technologies of formation of a life-affirming image of the world of children, technology of cultivation nature corresponding high IQs.